

НАРОДНЯ БІБЛІОТЕКА Ч. 17.

ЮРІЙ ФЕДЬКОВИЧ

ЛЮБА—ЗГУБА

ПОВІСТЬ

КРАКІВ

1940

УКРАЇНСЬКЕ ВИДАВНИЦТВО

НАРОДНЯ БІБЛІОТЕКА Ч. 17.

ЮРІЙ ФЕДЬКОВИЧ

ЛЮБА́ — ЗГУБА

ПОВІСТЬ

КРАКІВ

1940

»УКРАЇНСЬКЕ ВИДАВНИЦТВО«.

Накладом »Українського Видавництва« Краків,
Кармелітська ч. 34, II.

Друк.: »Нова Друкарня Денникова« під комі-
сарською управою, Краків, вул. Ожешкової 7.

Verlag: „Ukrainischer Verlag“ G. m. b. H. Krakau
Karmeliterstrasse 34. . Druck: „Nowa Drukarnia
Dziennikowa“ Kommissarische Verwaltung. Krakau,
Orzeszkowagasse 7.

Нічо так чоловікові віку вже не вкоротає, як та любá.¹⁾ Хто не вірить, хай лиш слухає, що розказуватиму.

У нашому селі, знаєте, чинять два храми в рік, один на зимні Николи, а другий на весні.

Зимні Николи, як здорові знаєте, припадають серед пилипівки; скрипку не можна навіть зачепити, а за танець і не говорім таки нічо; бо якби панотець узнали, то би й церкви не пустили, не то що.

А парубкам та дівкам що за храм без музики? Але на що казати, коли самі здорові знаєте. От тому ж тото сидять собі наші легіні та дівки на зимні Николи красенько дома, та дозирають хати, а стариня сама собі здоровенька храмує; як же за то дасть Бог дочекати весних Николів, то вже стариня сидить дома, а молодь пускають у храм.

От тому ж тото назвали у нас зимний храм ч с н и й, а весняний к р а с н и й. Та й не дурно його так і прозвали, — хто хоче видіти охоту та красу, то хай лиш приходить до нас у к р а с н и й х р а м. Скучно йому чей не буде, бо цілі молоді гори тут вам зляжуть, як би їх вітер змів. Але що вам казали, коли навіть і з ляцького боку²⁾ легіні приходять. А хороші тоті галицькі легіні, хороші! Лиш стань, та дивися!

¹⁾ любá = любов, кохання.

²⁾ з Галичини; волоський бік = Буковина.

Від нас знову хожують аж до шістьох сіл на храми, — ходять до Сергіїв, у Плоску, до Тора-ків, до Киселиців, у Дихтинець і в Довгополе, — ба декотрі ходять аж у Шипіт або тяр¹⁾ аж Молдовицю.²⁾ Та й ніще вже й казати, скрізь нас так красно та чесно приймають, що дай, Боже, лиш добрим людям так! Ми знов за того стараємось, аби й їх так повеличати, як вони до нас прийдуть, або ще й ліпше; бо Сторонець,³⁾ знаєте, перше село на всі буковинські Гуцули, та ми не хотіли б сорому набратися, а ми, парубки, вже й тільки ні.

Тому тото мій брат, бувало, — він був старшим парубком у селі — скоро прийде неділя перед красним храмом, скличе з церкви всіх легінів до себе, та дає їм порядок: ти, Федоре, каже, підеш з тими й тими проти Довгопільців; а ти, Андрію, знов із тими й тими підеш у стріть Дихтинецьким, і так далі, — так вам уже розпаює красно, що другий із письма так не удав би, поки світа. — А сам уже старається про базар, — базарисько в нас страх велике, то він як накаже підпарубочні, так його й обтичуть молодими смерічками⁴⁾ та всіляким бростом,⁵⁾ що аж любо дивитись, а стежечки вам починають, стежечки, хоть найцарівна прохожається, не сором!

Жидів з оковитими горівками позаповідає вам аж із Вижниці, а музику заповість вам місяцем уже наперед аж зо самої Глиниці⁶⁾, або тяр аж із Сучави, що як вам потягнуть смиками, то серденько лиш як на ниточці дригає.

1) тяр = навіть. 2) Шипіт і Молдовиця = українські села на Буковині. 3) Сторонець = місце вродження Федьковича. 4), 5) зелене, май. 6) село під Чернівцями, заселене циганами-музиками.

От дасть Бог діждатися й храму. Парубки вже знають свою службу; ще до опівночі повстають, повибричуються, поприбираються, як лицарі, плоски¹⁾ в дзьобні,²⁾ колачі в бесаги,³⁾ посідають собі на гарні сідлані коники, та гайда зустрічати сторонське парубоцтво, як уже там від брата розказ мали.

А брат вам убереться в кармазин, кресаню⁴⁾ з полами насуне на чоло, порошниці, удвоє через плечі, так і ссяють; а пістоллет аж четверо засадить за ремінь та й стане собі кінець суток,⁵⁾ як навертається д' церкви, аби тут сторонських парубків ще раз, та ще краще привітати.

Коло брата стоять чотири післанці для його потреби, два знов післанці стоять кіньми з цього і з того боку села, аби дати знати, як буде надходити славне парубоцтво, а два післанці стоять на цвинтарніх дверях із мальованими фляшками, аби частувати кожного а кожного парубка, котрий ступить через поріг. Така вже, бачите, в нас установа. А ще вам скажу, що тоті чотири післанці, що стоять із братом, називаються стрільці, бо вони мають таку службу, що скоро яка сторонська дівка надійде, так вони їй зараз на віват мають стріляти, відтак відводять її два аж у цвинтар, а тут чекає вже моя старша сестра, та веде в церкву святу, де знов середуща сестра жде, аби її красно де постановити.

Кінець села, чути стріляють; це вже йдуть парубки. Музика там стоїть із одним післанцем, а друга з другим, — бо ми, бувало, усігди по дві музиці кличемо — зачинають відгравати на пригіст.

¹⁾ пляшки. ²⁾ гарна вовняна торбинка. ³⁾ мішки, що звисають по боках, як легінь іде на коні. ⁴⁾ широкий гучульський капелюх. ⁵⁾ вуличка.

Приїдуть парубки. Брат їм клониться, витає малюваними порційками, та й провадить у Божий дім. Тут аж чи не сім попів, а восьмий дякон, соборну службу правлять. Господи! А дяків таки й не рахуй, такого понасходилося, та як вам разом усім заспівають, то аж якось страх слухати.

Церква в нас красна дуже, та вбрана: образи святі всі під золотом та під сріблом, лиш за тільки хіба, що тісно, таки так тісно, що в храму лиш стариня та дівчата входять в середину, а парубки хіба що світло постановлять та служби віддадуть, відтак мусять виходити надвір, та чекати водосвятія, але легіні, коби здорові, не конче й журяться про се, — де б уже мав правду дівати! — вони зроблять вам дорогу від церкви аж на го-стіноць,¹⁾ та чатують, як яка дівка приходить. Господи! То ж то вже її обзирають із усіх боків! От так лиш нас тут енорал на муйштрунку обзирає.

Приїхали парубки перед церкву. Зараз скочили підпарубочі, що вже наготові так і стояли, та повідбирали парубкам коні; бо в нас, знаєте, така вже поведінка, що в якунебудь оруду, най буде храм, най буде старощиння, най буде весілля, а най буде таки і простий танець, так мусять підпарубочі ватажним парубкам коней пазити. Як би який флекев цього не пантрував, то й не приймили б його парубки ніколи в парубки. Чи скажете, може, що це діло не добре? Ой, ні, це таки так має бути!

Віддавши парубки коні та сківчивши діло в церкві, стали собі по цвинтарі прохожатись, — а цвинтар у нас великий! — витаються одні з одними, пізнаються, сміються, жартують, розказують одні одним, як там у них діється, що там чу-

вати, хто до кого залишив ходити, хто посватався, хто побрав — от звичайно, як бурлакам заряд; чим би й журилися, а чоловік, кажуть, мусить чимось журитися на цім світі — от так і наші парубки.

А й я журився, страх! Одно: що вус той дідьчий не хотів рости, а друге: Корочукова Аксенія казала, що прийде на храм, та й не прийшла. І брат мій не був конче при волі, — знати, що та кож очікував когось, та нема; аж тут, дивлюся — їдуть сутками два парубки, один рижим, а другий карим, а самі повбирані, що краще й не може бути на світі, — пави та й тільки.

— Бадіко,¹⁾ — кажу я, та й справляю на гостинець, — адіть!²⁾

— Гей! — крикнув мій брат, та аж стрепенувся; — де ж, варе,³⁾ так прибарилися? — а сам кинувся до свого коня, що з другими кіньми парубоцькими стояв у пастівниці, сідланий, готовий. Другі парубки тож само собі до коней, але вони ще й не посідали, а брат уже летить у-заводи тих двох гостей зустрічати.

Позлітали з коней, як соколи, поцілувалися, коли не більше, як десять раз, пообзиралися, сплакнули трохи, — як би мій фудульний⁴⁾ брат знав, що я вам отсе оповідаю, то, бігме, ще б у лице мені дав, — а віддавши колачі, ведуться поза шию до церкви; а тимчасом поприлітали й другі легіні, що з братом у ватазі були, і поклонилися гостям, віддавши колачі. Але доки що кунуло вже й водосвятіє, а люде зачали помалу ди, доки підпарубочі знов коні повідбирали, ми з церкви виходити.

¹⁾ бадіко = старший брат. ²⁾ адіть = а дивіть! ³⁾ варе = таки. ⁴⁾ фудульний = гордовитий.

Парубки зараз і цуп, зробили дорогу, куда будуть дівки йти, а самі так і тішаються, що собі з ними поморгають, що то́то, бачите, парубоцький накорінок може!...

Брат посадився з тим парубком, що його так щиро дожидав, коло самих дверей: аби вже вам ніоднісіньку не перепустити, але обіздівши її з усіх боків і з переду, і ззаду — Боже, мене про-сти; а Ілаш (так звався братів товариш) уже та-кий рад! А я вже таки аж не можу встояти, так мене, бачите, кортить на дівочі жарти надивитись.

Вийшла одна, не ступає вам здрібна, ні!... хтось гадав би, що незнатищо. Вийшла друга: так вам і надюндюжилася, ніби хтось такого діла вже не видів. Вийшла третя: упхала лице в рукав, ніби вона соромиться, а тут так нищечком і ди-виться на нас. Вийшла четверта: та вам на паруб-ків моргає, аж таки проситься, — що тут мати з боку її товкмачить, щоби сором у лиці мала,— але деж там! За нею вийшла пята: як зареочеть-ся! А тітка йде ззаду, та як її впече палицею по спині! Парубки в сміх! Такого реготу наробили, що аж панотець петропа¹⁾ мусіли з вітваря крізь віконце пальцем намахувати, щоби ми тихо були, а нам і ні в тот бік! Лиш Іван не любив ніколи з ді-вок сміятися. Скоро ми в регіт, а він до брата: »А що, — каже, — не йдемо, Іванчику?«

Лишень що брат кинув на його, аби мовчав, аж тут виходить із церкви — дівка? Ні, не дівка, але хтось гадав би, що це якась царівочка до нас на храм прийшла, така собі пишна та вбрана! Чо-боти червоні, сорочка рантухова,²⁾ опинка³⁾ во-

¹⁾ петропа = протопіпа. ²⁾ рантух = з білого полотна.

³⁾ опинка = замість спідниці дві опинки, одна зпереду, другі ззаду.

лочкова на ній, пояси крамські, а коралів та монетства на шиї, може на яких кількасот левів¹⁾ срібних. Але все тото фрашки, — подивіться-ко ви їй лиш у лице, най і Добошева Дзвінка²⁾ сховається, а більше не маю вам що й казати.

Скоро ступила через поріг, глипнула ніби трошки гей зненароку по парубках, а відтак чим борше обернулася до дверей, та й махнула ручкою; »Ходіть бо, ходіть же« — а рученька в неї мов лелієнька.

Ілашко аж не стямився.

— А чия це! — питає.

— Та це моя перва сестра, — каже брат, — це моєї яблоницької³⁾ тітки донька.

Заки йому це брат розказував, вийшли сестри з церкви, узяли свою Калину (так вона звалася) попід руки й повели на базар, а брат моргнув на парубків, та ну ж усіма й собі на базар з дівками.

Най вони там, здоровенькі, розшабашовуються⁴⁾, а я вам тимчасом розкажу про Ілаша.

Був це старший парубок довгопільський,⁵⁾ син старої Хороцованихи, що за неї казали, що вона свої сороківці ділеткою міряє. Чи це правда, чи не правда, не знаю вам уповісти, бо вона мені своїми сороківцями не хвалилася, але тільки знаю, що понад неї не знайшлося багача на всі наші гори, а мала вона двох синів: одного Ілаша, що ми за нього говоримо, а другого Василя, що з ним прийшов. Батько їх давно помер, а кажуть, що хожував з Добошем, зрештою, чи ходив, чи не ходив, а сини славні раз мав: один кращий та гарніший від другого!

¹⁾ срібний гріш. ²⁾ любки гуцульського збійника-ватажка Довбуша, що жив при кінці 18 ст. ³⁾ Яблониця = село недалеко Сторонця. ⁴⁾ готовляться. ⁵⁾ Довгополе = село в горах.

Ми змаленьку зналися, бо нені наші щось були собі таки не чужі, та й дуже обі навиділися, але ніхто вже так не любився, як мій брат із Ілашем, а я знов з Василем, — люди нам бувало дивуються. Але ж бо й не було щирої душі, покойний, бувало, нічо й не орудує, ні я без його; ми навіть і одної днини у парубки вписалися, так то́то ми собі добре жили!

Ми з Василем були собі ровесники, а наші брати тосамо, лиш що наші брати були чи не шістьма годами старші від нас, от тому й не випадало нам межи старші парубки пхатися; за тото стали ми собі оба май¹⁾ у посліди, та дивимосся, як виходять дівки, — ніби то́то й ми вже страх як розуміємо, що по чому, а вус ледви що гаразд і засіявся, — але де б, як тот каже, біда ділася? Лишень, бачите, що ми гаразд розморгалися до дівчат, аж тут виходить Калина. Господи, як мій Василь не почервоніє, як мене не вфатить²⁾ за руку, а відтак як не задріжить, аж я переполошився!

— А се що тобі, Василю, такого? — питаю.

— Та нічо, — каже, — тихо! — а сам як дивиться на неї! — таки б її очима їв.

— А що, може, не красну маю сестру? — запита я його, жартуючи.

Він мені на це ані слова, але потяг боржій на базар.

II.

На базарі — от звичайно на базарі. Одна музика грає по однім кінці, а друга по другім, шин-

¹⁾ май = трохи. ²⁾ вфатить = вхопить.

карі позасідали собі у два ряди з повними тер-
хами¹⁾ та з усіляким судником; дівки поставали
громадками. та свої речі правлять, хто їх там зна,
що — от звичайно дівки, а парубки поставали та
лагодяться на танець. Танець завів Ілаш із Кали-
ною, а парубки кождий собі по дівці, та гай²⁾ за
Ілашем, так і розносяться! А топірці не літають,
ні! Аж за очі ловлять, так блищать в сонці.
А днинку дав Бог таку ясну та веселу, що люди
аж помолоділи. А дівочки вам не розпусні, ні! —
навіть і ні в той бік, що мами ззаду дивляться та
лиш собі на носі карбують, кільки би тото донечці
кулаків дома всипати, або таки ще дорогою, вер-
таючи з храму — а храм у нас ведеться через ці-
лих три дні, то назбирається кулаків тих, май-
май! Але дівочки не журяться, — добре, що ма-
тірки тут нічо, не кажуть, а дома — хто там бачи-
тиме, як та й що.

Так собі дівочки, а брат із ватажними паруб-
ками так звиваються та частують, та припліску-
ють, та додають охоти, звичайно, як гостям, та
ще таким милим гостям; а Ілашко Калину таки
й не пускає з рук, в-одно гуля та гуля, а топірчик
і не дотикається його, в-одно понад головою шу-
мить, аж старі люде дивуються, а Калина вам —
справді, калина; лиш що калина в гаю цвіте та не
говорить, а наша Калина і цвіте, і сміється, і го-
ворить, і моргається подеколи з Ілашком, часом
і засоромиться трошки, бо легінь не знає вже
годі, та часом щось і скаже, що й сам не знає,
що він казав, — ну, пропав, та й доста того, це
вже й сліпий далі уздрів би, не так ми.

Лиш Василь сегодне ні сміється, ні гуляє, —
він і так не конче був до того гуляння, а сегодне

¹⁾ терха = бочечка. ²⁾ гай = давай, далі.

йому й не наводи таки нічо', бо можеш іще й у лице дістати. Дивиться на Калину, та й мовчить.

— Та йди бо, та гуляй, — кажу я, — чогось осторопів? Ади, онде стоїть Маріка (моя середуща сестра)! Ану йди, та вже вімахай нею, аби знала, з ким раз гуляла; вона через цілий тиждень так і радується, що з тобою гулятиме.

— Е, що мені там до твоєї сестри, — воркнув Василь — най собі гуляє, про мене, з ким хоче, зо мною, перне, що не буде.

— Отто ж бо й ти файно наговорив! Чекай, скажу я Марії, не бійся.

Василь лиш кинув головою, ніби тото оттак: »та кажи, мені байдуже«.

— Юрію, а ходи-ко сюда! — закликав мій брат, стоячи та чудуючися, що за танці Ілаш із Калиною виводять, таки аж землі не досягають. Доста того, що глиницькі цигани самі вже казали: »Ми вже, — кажуть, — по весіллях та по храмах свій вік збули, але такої гульні ми ще, бігме, що не виділи.« А Ілашко ще дужче, гей несамовитий! А не веселий, ні! Гей ніби вже знав, що він оце в-останнє в нас на »краснім храму« гуляє.

Най мені щό хто скаже, що душа не віщує своє горе! Та що з того, що душа віщує, коли серце годі навчити! »Люба — згуба«, шепче душекша, а Калина слухає, та от що: прилипла як мід до легіня, а тут не знаю, чо коли дотепер і бачилася гаразд, бо Яблониця далеко, а Калина, як іще була маленькою в нас на храму, так і не була ще дотепер, і коли б знала, яке ще має діятися, то була б і не приходила. Але що, — чоловік не годен своїй долі так утечи, як земля від сонця не годна відступитися. Та вже най би, зрештою, і так було, лиш коли б тота доля май по

правді робила, а то дасть одному за багато, а другому таки нічого, Бог би її побив!

Але доки долі буде, а я обірву від брата якийсь кулак, бо він мене відколи кликав, а я тут зачав вам рацію про любу́ та про долю, ніби ви цього діла й без мене не знаєте. Г'осподи! От біжу ліпше д' братові.

— Що казатимете, бадічко?

— Іди, — шепнув мені брат у вухо, — та проси неню, аби борше стіл лагодити, бо вже далі пора.

— Зараз, — кажу, та й скочив домів. Наша хата, знаєте, зараз таки коло церкви.

— Нене, — кажу, — бадічка просили, щоби стіл лагодили.

— Та стіл уже, синку, відколи готовий! Хоть зараз най просить.

Я в-заводи до брата:

— Стіл уже давно готовий, бадічко, чи скажете казати музикам, аби стали?

— Кажи, але кажи їм так: що як будемо йти ід хаті, то най же мені грають, не жартують! А при столі аби мені хіба лиш до оченашу втихли.

— Гай, гай! — кажу та й махнув, аби робити, як меніказано, бо я, знаєте, свого брата дома гірше боявся, як тепер, не знати якого єнорала,— та й таки так і має бути, щоб молодший брат старшого бовся, а може ні? Може, де й ні, але в нас межі Гуцулами вже раз така установа, тай ніхто її не переіначить, бо в нас, знаєте, старі українські обичаї ще чисто втрималися, коли не ліпше як на самій Україні, бо Україною, бачите, орудував, хто хотів, та все їй своє набивав, але до Г'уцулів, Богу дякувати, не конче Ляшків, та Недоляшків, та Переляшків, та як погана віра май

зветься, — і кортіло. У нас справа швидка: з креса та в груди — за димом не видно, за громом не вчуєш!

Тото лиш тепер перейшли Ґуцули на біду, але зза мого верем'я ще инак було. Ох, ох, милий Боже! Їти високо, цар далеко, а песі-віри роблять, що хотять. Але чей колись і на наші ворота, сонце засвітить!

У нас на храмах оббирають також старосту, як би й на весіллі. У нас тоді був один чоловік, Ферик називався, за храмського старосту. От і прийшов, та й став просити до столу, — а тото вже таки гаразд пізно було, так собі парубоцтво здорове погуляло, і ні в той бік, що сонечко вже потало в Чорногорі, аби там нашому панові Добошеві поклонитися, та й його у »красний храм« до нас запросити. Чогось бариться ще любчик наш, — але прийде він колись, хіба би тото Чорногорі вітер уже роздув. А доки він прийде — то ми хіба ходімо з Богом, та просимо й вас, пани мої чесні, будьте ласкаві на хліб, на сіль, та на що Бог дав, та добрі люди прилагодили. Не гордуйте, прошу; хоть у нас великі приправи не найдете, то найдете чисте серце та думку, а хоть тота думка трохи бистра, як і вітрове в наших горах, то нічо тото не шкодить; ліпше так, міркую, як би ми ходили замлілі та бездушні, як ті ваші міщани, що щирі думку та нітвісти¹⁾ май що малпують, а тут би раді чоловіка в лижці води утопити. Ми не так: ми вас хіба у медку солоденькім утопимо, а бити вас, бігме, не мемо,²⁾ — най вас Ґосподь б'є ласкою своєю та всім добром, а ви

¹⁾ Нітвісти = не знати що. ²⁾ не мемо = не будемо.

знов будьте добрі на нас та не цурайтеся нас, простих гуцулів, ані нашого столу. Просимо, будьте, ласкаві!

Музики пішли вперед, за ними повели мої сестри та дівки з сестриної ватаги сторонських дівок. Відтак пішли другі музики, а за ними рушили парубки, — насамперед мій брат вів Ілаша, і так далі провадив кожний парубок із братової ватаги все по два сторонські парубки, як того вже в нас установа. А я свого Василька ледви відшукав по базарі: встояв собі, сердешний, під явором та мнув шириньку¹⁾ в руках. Аж тут я зирк на його, а він плаче!

— А це, Василю, якої? — писнув я, — а чи тобі лиш хто що не казав?

— Не казав, — каже, а сам ще дужче!

— Я це не розумію, — кажу, — може, я тобі чим прогрішив, та тобі так банно?²⁾ Коли що було, братчику, то вибачай, я це, бігме, не хотячи. Цить же, не плач!

Він лиш на мене подивився, а далі промовив:

— Ти мені, Юрійку, нічо, не винен.

— Так чого ж плачеш? Гей! Як би Марійка виділа, що такий легінь, моспане, плаче, тото ж би сміялася! А хто ж бо таке видів?!

Трафив я на лік: як опарений кинувся мій Василько, обтерся боржій, та й уфатив мене за руку.

— Ходім! — каже.

— От так, то що инше, — кажу я, — так, але ходім.

— Та й пішли.

— Лиш не сади мене коло...

¹⁾ ширинька = хустка. ²⁾ банно = тужно, сумно.

— Коло кого? — питаю.

— Та коло Калини, чи як її там звете.

— Та хоть би й рад посадити, то не посажу, — кажу, — бо коло неї Ілаш сидітиме.

— Ілаш? — заскреготав мій товариш зубами, та й більше нічого не говорив через цілий вечер; ти б казав, що хтось його замовив.

У хаті — звичайно, як у храму. Стіни оббиті коверцями, світло горить; куда обернешся, столи аж угинаються, по тім боці за столом сидять дівки, як ті квіти у грядочці, а по цім боці коло столу сидить знову славне парубоцтво та щебече собі як дрозди. На стільці проти столів сидять музики та заводять, як то звичайно перед вечерею, якоїсь волоської туги, що аж серденько топиться, а коло печі пораються неня аж із трьома кухарками, та ладять страву.

Ілаш сидить проти Калини, я свого Василя посадив проти Марії, а сам пішов братові помагати; бо брат, знаєте, не мав при столі сидіти, але за гості старатися, — така вже в нас, бачите, поведінка.

Помирилися, помолилися щиро Богу небесному, староста поклав на стіл аж шість мисок великих грітої з медом горілки, та став частувати; я знов із братом крою колачі, неня подали страву на стіл, парубки чаркують порційками, аж любо, а дівок силою засипають, котра не хоче випити. Бесіда мила, козацька; брат та ватажні парубки гостейків усе демнають, усе просять, ненька такі раді, що аж Богу святому моляться, а Ілаш топиться таки, дивлячись на свою Калину, а вона знов гине, дивлячись на його. Лиш Василь як сидить, так сидить собі невеселий. Що сестра його займає, що другі дівчата зачіпають, — бо понад

Василя, знаєте, не було кращого парубка на цілу Буковину, щоб таки неня та брат та я приговорюємо, годі! Та й роби з ним, що хоч. Але, дивлюся я, сестра лиш ув'яла. Я кинувся до неї.

— Сестро, а вам що?

Прибігли й неня:

— Я бо тобі не казала, Маріє, аби ти тільки не гуляла? Боже мій, з тими дівками! Як вони не хочуть мене слухати!

— Та Марія, — кажу, — і кроку вам сьогодні не зробила в танці. Чого бо й ви ще від неї хочете? А дайте ж покій дівчині.

Неня аж зажурилася:

— Та чого ж? — кажуть; — чи не з очей лишень? Одокіє! А заведи-ко сестру до комори та постели, най трошки ляже, може їй лекше буде.

Одокія (старша) взяла сестру попід силу, та веде у кліть, а я кинувся вперед, аби боржій відомкнути та постелити.

III.

От лишень-що Одокія положила сестру на підклад та накрила, аж тут кричить мій брат з хорім:

— Юрію, а де ти?

— Осьде, бадічко! — відзиваюся та й біжу в хороми.

— А подивися-ко, де Василь дівся, — каже брат, — я й ні в тот бік, як він вийшов із хати.

Я кинувся надвір, нема, — у пасіку, нема; аж дивлюсь у пастівник, а він коня собі лагодить.

— А це якої знов, Василю?

— Та от такої, що хочу їхати домів.

— Коли б хоть горілки був пив, то ще не дивувався б тобі, а то й горілки не кушав, а таке зводить, що сміх і людям уповідати. А неня та брат що казали б, як би це ти зробив?

— От скажеш їм, що я заслаб чогось, та й поїхав додому.

— Але ж бо так! Та брат мені кулаків надавав би, що й до других Николів чув би, як би я йому сказав, що ти занедужав, а я тебе додому пустив, та ще й самого. Не пускаю, — кажу.

А сам трупив його від коня, здоймив сідло та поніс у кліть, аби замкнути.

В мене діло, бувало, горить; загадав тай зробив. Виходжу надвір, а Василь іще в пастівниці, як стояв, так і стоїть.

— Ходи в хату, Васильку, — яв я його подобру голубити, бо знав, що фрикою з ним і тільки не вдію. — Ану ж, ходім, — кажу; — мене так кортить із тобою горілки випити, аж страх! Я її сегодне й не коштував. Ану, брате, та вип'ємо і собі по чарці, ворогам на збитки!

— Чекай, — каже, — зараз піду, най лиш трошки прохолоджуся, бо мені душно.

— Так же ходімо в сад, — кажу я йому — там так красно; там я тебе проведу, а відтак підемо оба в хату.

— Ходім! — каже, та й пішли.

Під садом стояла наша пасіка, на всі боки обцаркована, а мали ми тоді більше, як двісті маток бджіл. Під пасікою була лавочка.

— От тут, — каже Василь, — сядьмо собі.

— Добре, — кажу, та й посідали.

Гості одні в хаті бавляться (бо вже було по вечері): одні гуляють надворі, а декотрі співають собі за музиками, навіть і неня, що до співанок

не конче ласі були, заспівали собі з добрими людьми; не так уже про свою волю, бо вони дуже вам із роду журливі були, але аби гостям охоти додати. А музика так красно й потягає за співанками, Боже любий! Шкода, що до нас не конче добре було чути, бо пасіка гей далічко від хати. За того ж бо місяць так нам красенько і світить! А Василь мій так таки вам затужив, що аж не можу вам сказати.

— Та й не уповіш мені, товаришу, що тобі є такого? — питаю я по часові.

— А цить же, — каже він тай слухає. Аж чуємо, двері рип до пасіки.

— Братчику, любчику, голубчику, — став хтось усередині казати, — дай мені яку пораду, по гину.

— Та годі ж бо, Ілашу, годі! — обізвався мій брат. — Порада тобі готова: ти любиш Калину, а Калина любить тебе, — віно хоть би в моїх сестер, таке! А дівка, як сам знаєш; та до того тобі така господарна, що пари їй нема. Стара знов жона чесна та ні раз не фудальна. От шли в неділю по рушники, та й годі. Твоя няня, знаю, що відразу пристануть, а я з Калиною самий поговорю, скоро по храму, тай усе буде добре, так маю в Бога надію.

Ілаш аж підскочив, та братові поза шию:

— Ей, світе ти мій, братчику ти мій щирий та любий!

Більше не міг і промовити з радощів.

— Та годі бо, годі — каже брат, — бо ще мене задушиш.

— Та коли ж бо я не маю брата понад тебе, — каже Ілаш, — тай не зможу тобі віддячитися. Чому мені Бог не дав сестру, щоб був її за тебе віддав.

— За того, — перебив його брат, — дам я свою одну сестру за Василя; знаєш, от, може таки Марію, бо вона на його щось дуже приязно сьогодні дивилася.

— Алé що даш? — питає Ілаш весело.

— Чому ні? — каже брат.

— Осьде й рука, і слово, що дам.

— Ходім же пити слово, — каже Ілаш.

— Ходім!

Та й пішли. А Василь як вам засміється! Ще й сегодне мені страшно від його такого сміху.

— А чув? — питає мене.

— Чув.

— Так ходім і ми в хату, щоб виділи, як буде твій брат із моїм братом слово пити.

— Добре, — кажу, — ходім!

Взялися та й пішли.

IV.

Минув і храм. Гості розіхалися, кождий у своє. Брат випроводжав тітку аж проти Устерік, та також вернувся, діставши від Калини що вже красну та красну шовкову хустку на шию (ще й сегодне її має), а мені знов дала премудру дзьоблинку мицькову та й запрядач делікатний. Брат їй знов віддачувався крамськими чобітьми жовтими, а я дуже мудрою політичкою багровою, на п'ядь. У нас бо, бачите, вже така установа, що родина, як іде в гості, то дарується. Чому то-то так, то не знаю, але як люде роблять, так і ми.

Храм був у понеділок, а на другу неділю, прийшовши з церкви та пообідавши, неня собі лягла на постіль припочивати; бо з великої ору-

ди та гей трудні були, — а брат узяв чудотворник у руки, та читає коло стола на голос; бо неня дуже любила слухати, як він читає, часом так і задрімають солодко, от як і тепер. Сестри знов сидять собі надворі на приспі, та, — от як того вже дівкам заряд — регочуться та судять других дівок, що у храму були: ба ця мала згрібну сорочку, ба ця мала подерті чоботи, ба та не знала гуляти, а на тій урвали хлопці морщиння, ба друга знов випила порцію горілки відразу (ніби вони не пють, лиш аби ніхто не видів), ба ця знов ськ, ба та знов так, — от, що й робили б більше! До того ще посходилися від сусід дівки — ярмапок та й годі! Аж брат мусів вийти, та їх у сад нагнати, бо були б не дали нені й відпочити. Лише сестричка Марічка не була межи ними, — лежала вона собі, сердешна, в пасіці, та так і плаче тихесенько, ніхто не знає чого, а приповістися й мені навіть не хотіла, не так аби кому другому сказала.

— Що вам сестричко? — питаюся її, ввійшовши до пасіки (бо в нас, знаєте, кажеться старшим братам та сестрам »ви«). — Ви щось від того храму як не свої стали, — чи вам лиш хто що не казав? Та же маєте на щось братів претці, Господи! Скажіть лиш бадіці або мені, та ми його капусту посічемо.

— Ніщо, братчику, — сказала сестра, та лиш ручкою махнула, а далі й каже: — От сегодне однако неділя, поїхав би в Довгополе відвідати Василія, — а це доказала вам уже на-силу, та й сховала головку в джергу.

Мене неня в голову не била; знав і я, куда, що й по чому в світі.

— Іду, — кажу, — коби лиш бадіка хотіли пустити. А ви нічо', сестрично, не переказуєте в Довгополе?

Сестра лиш на мене подивилася.

Боже милий, Боже! Сестричко моя люба, тепер уже на мене не подивишся ніколи синесенькими твоїми очима. Сльози мені закрутилися... вийшов із пасіки, не допитуючися далі.

Увійшов я в хату. Брат усе читав, як читав коло стола. Неня дрімали, а я став коло неї, тай чекаю, як брат стане.

— Може, тобі чого треба, Юрію? — запитав по часі.

— Чи не пустили б ви мене, бадічку, у Довгополе? Кортить мене видознати¹⁾ за Василя.

— Про-мене, — каже брат, погадавши часок. — А з чим же ж ти підеш, коли й колачі минулися, і горілки дасть Біг?

— Горілка буде, — кажу, — коби гроші, а колачів я маю пару ще своїх.

Брат посяг у ремінь та й виймив мені сороківця:

— На! — каже, — та возьмеш по дорозі око²⁾ горілки, а тепер уберися мені пишно та прийди сюда, щоб тебе обіздів.

Я в-підскоки у кліть, — от уже й убрався та входу.

Брат подивився по мені, та й не мав уже що й казати, бо до уборів не взяв мене кат. Як вам, бувало, порошниці утру та топірчик, то не дбаю, аби й до самого цісаря у старости.

— Іди ж, хлопче, та не барися мені туду — наповідає³⁾ брат; — ходом та й назад!

¹⁾ видознати = вивідатися. ²⁾ око = міра, більш за літру. ³⁾ наповідає = наминає.

Я насунув брови:

— Що мене, — гадаю собі, — мають бадіка хлопцем звати, коли я вже, Богу дякувати, парубок, а вус уже таки сіється... гм...

Брат усміхнувся та, аби мене потішити, й каже:

— А котрим ти конем їдеш, хло!?

— А котрим же їхав би? Рижим!

— Дай рижому покій, — каже брат, — він недавно з дороги, — бери мого.

— Не треба мені це було двічі казати, — як скочу! На мліг ока був рижий розсідланий, а вороний осідланий! Ей, то ж то був бо раз і коник уже! Хоть під якого отамана!

Увійшов я в хату:

— Я вже готовий, бадічко, чи кажете йти?

— Іди, йди! — каже брат, — та поклонися Ілашеві, щоби здоров був; скажеш йому, що на Петра будемо бачитися, або, може, й борше.

— Гай, гай! — кажу я, — оставайте, бадічко, здорові!

Але лишень що я на поріг, а молодша сестра з криком, у-стріть мене:

— Ілаш із Василем, бадічко!

— Де?! — крикнув брат та кинув книжку на стіл, а сам вибіг з хати.

— Адить, бадіко, адить, онде право доманки. Та й у кучмах, не видите? Адить!

Брат аж плеснув у долоні:

— Квапився, нема що й казати. Біжи, винеси мені кресаню, най іду пана молодого зустрічати.

А самий такий рад!

Сестра побігла за кресаню, а я вже не сердитий, ні! Та й чи ж і нема чого сердитися? У-ряди-годи придалося мені на братовім коні їхати, та

з того нема нічо', — то ж би вже були Довгопільці дивилися, а Корочукова Аксенія! — аж трохи не заплавав. Але ніколи було, бо брат кинув, та побігли ми боржій у-стріть пана молодого.

»Слихом сліхати,
Видом видати, —
А пана молодого витати:
Щастем, здоровлем,
Розумом добрим,
Ласкою Господньою,
Дружиною надобною.

Най тобі, брате, чи хочу казати, пане молодий,
— Бог дає

І з роси,
І з води,
І з усеї лободи.
А Пречиста Діва
За столом сіла,
А за нею добрі люде
Тобі доленьку судять:
Як золото ясна,
Як весна красна,
Як хліб добра,
У всьому світові вподобна».

Скоро це брат проказав, так і зняв кресаню, та й уклонився аж тричі.

Ілаш нічого не відповів, але як скочить із коня, як обійме бадіку, як стане цілувати, аж мало що не перевернулися.

— Дякувать тобі, братчику! — тільки й бесіди з його.

— Та годі вже, брате, годі! — стали бадіка казати; — уповідай, як там було, як тебе стара приймила, що Калина казала, що твоя неня каза-

ли, що Довгопільські дівчата говорили, почувши, що ти на стороні¹⁾ посватав, — що?

— Ей..., та бо ти такого насипав, що я вже нічого не знаю, — каже Ілаш, а мені й так лиш одно в голові: Калина. Ех, то́то вже нажиюся та нажию, бо є з ким! Чим же я тобі віддячуся, братчику мій єдиний?!

Та й знов братові поза шию.

— От і не говорив би таке, — каже брат, — та ще й проти ночі, — ніби то́то я в тім що свідім?²⁾ От любить та й повязала, — ходім д' хаті!

Коли це браття говорили, стояв Василь із боку, та лиш усміхався, а сам такий гарний, марний! — гірш моєї сестрички. Ніхто у світі не сказав би, що це він, тот Василь, що за ним дівки гинли, аж очі йому потали в голову.

— Як же, пане піддружбо? — жартую я до його, — я тобі вклонився, а ти мені ані слова, — що це такого має значити? Зараз мені встати з коня, та красно мене привітати! Чуеш? Або хоч, щоби я сів он на карогò, та поїхав пріч, аби тебе й не видіти? Видиш, онде кінь уже стоїть таки сідланий, я лишень що хотів до тебе на Довгополе їхати.

— Чого? — перетяв Василь.

— От так! Чого? Аби відознати, що ти дієш; бо я боявся, що ти, може, розболівся. Та й так. Чого ти такий страшний став, Василю?

— Я, страшний? Та хоть би й так, що кому до того? А ти не кажи мені більше таке, бо...

— Бо що? — став я питати, — може мені в лице даш?

— Щоби знав, що таки дам. Що кому до того, який я в лиці?

¹⁾ на стороні = не в своїм селі. ²⁾ свідім = свідомий.

— Так?

— Так!

— Ну, добре, що знаю, — кажу я. — Більше ти на мене токма¹⁾ за це не будеш гніватися.

А сам умовк. Більше я до його не промовив цього вечора ані слова, такий мені жаль був великий. А я вже таку натуру маю з-роду, що дуже багато треба, аби мене розсердити, але як мене вже хто вразить до живого, так моє серце вже не обернеться, поки світа. Але не, аби я, може, на його воругував; крий Господи! І сприяти йому буду і в вогонь за його піду, а говорити вже не буду, хіба він сам мене на бесіду зачепив би; та й то відповім йому на його запитання, розговорюватися вже не буду, ані йому моє добре серце не покажу. Не красно це так, знаю дуже добре, але що ж буду вже робити, коли натура така лукава.

V.

Повходили в хату.

Неня як учули, що Ілаш уже посватаний, тай із ким, та й як, такі вже раді, що аж Богу моляться, та в долошки плещуть; бо вони, знаєте, Ілаша дуже навиділи з-роду. Позасідали поза стіл, — одна сестра кинулася до печі, друга до ан по скрипника — наймиття розіслав брат по парубках спрощувати, мене знов по горілку до жида, а сам такий охочий, аж гуляє. Не тому, може, що Ілаш його запросив у старші дружби, але він тому такий рад, що його Ілашко з радіщ аж не знає, що собі робити.

От і моя лиха воля минула помалу. Проти

¹⁾ токма = тільки, вже.

коршми стрітив Лейбину Аницю; став, поговорив трошки, пожартував, ущипнув зо двічі, от — і попустило трохи з серця. У пропінації проповів старому Дувидові за його жида, що не хотів устати. А це так було:

»Одному чоловікові злягла в ночі жінка, так він, сердешний, не знав із радіщ, що робити, але вхопив барилку, та побіг у коршму.

— Абрамку, а спите ви?

— Їм?

— Чи спите ви, кажу?

— Сплю.

— Встаньте та дайте горілки.

— А багато?

— Пів відра.

— А на що тобі аж пів відра?

— Менкі жінка злягла, то мені треба.

— І моє жінке лягло, нівроке, та їй не треба горілке, а тобі треба; не встану.

— Але встаньте, коли я вас прошу.

— Я тобі казало, що я не встану; ну, йди собі. Може, ти хочеш що украсти або зрабувати. Іди собі; ну, йди!

— Ей, Господи бо з вами!

— Що, Господи? Що? Ніби мене твій Господь здойме? Іди собі, кажу, до дідке, бо буду гвалт кричати. От таки зараз кричу, ну!

— Ей, бо й ви, Абамку! От, таки дасть Бог, що ви встанете.

— Що хлоп св...я рохкає, що Бог дасть та я встану? А Бог таки дасть, та я не встану».

Аж Дувид самий засміявся, а товста Дувидиха аж за черево береться:

— Дувидлебен, гіб же ім а гіт бромфен!¹⁾

¹⁾ по жидівськи: Дувидку-серце, дай же йому доброї горілки.

Хоть я тоді ще по-німецьки не розумів, то я претці знав, що до чого йде.

— Дайте, Дувидку, — кажу, — дайте, та вам колись іще якоїсь приповід.

Дувид і вточив мені зпід самого чопа, аж вам цяти бють. А мені стало зараз іще легше на серці, як від Лейбинової Аниці. Боже милий! Нема то́то, як молоді літа!

Дома застав уже повно легінів, а Ілаш мені зараз і поклонився та й став просити:

— Клонюся вперед Богу святому, а відтак вам, чесний брате та й товаришу, щоб були ласкаві на цесь колач (а тут мені вже такі великі два колачі плетені міські й подає) тай до мене на весілля в післанці.

Я приймаю колачі та й дивлюся на брата:

— Як ви кажете, бадічко?

— І овшем, — каже брат, — позволю: чому ні!

От лиха воля минула й дорешти; та коли б то, але ще й тої втіхи тільки відкись узялось, що вже аж за багато було, а тут ні з ким навіть і своє серце поділити (бо до Василя вже сам ні-чичирк). От підійшов я до Ілаша та й кажу:

— А чи бачили ви тоті пістоллета, що мені бадіка оногди зза гори винесли?

— Пістоллета? — крикнув Василь, схопившись з місця, — ану, покажи!

— Ану-ко, покажи! — повторив і Ілаш.

Я побіг у кліть, та й виношу пістоллета, а тут такий рад, що на моїм таки стало; бо я знав, що Василь із-роду за зброєю таки аж гине.

— Ади! — кажу до Василя.

— А набиті? — питає.

— Не набиті, — кажу, — або чому?

— Так на що ж мені їх показуєш, — рік Василь, сівши собі знов, як сидів. — Спряч їх собі!

— Зійшов із розуму, та й годі! — гадаю я собі, а сам іду до Ілаша, щоб хоть йому похвалитися.

— Адить! — кажу, — що за мудрота! Лиш ножів іще не маю.

— Я тобі подарую свої ножі, — обізвався Василь, мені їх однако не треба. От будеш мати по мені, чи там від мене памятку.

— А ти на що ножів збавлявсь би? — обізвався мій брат до Василя.

А відтак каже до мене:

— Я тобі самий справлю ножі. От і завтра можеш піти у Плоску, та сказати собі робити пару ножів та й вилки, які сам злюбиш.

— Та вже, коли кажете ножі робити, бадіко, от кажіть ретязи нові робити; бо в моїх геть нізки рвуться; так злагодилися.

— Ну, про-мене! — каже брат; — але дивися, щоб мені за тото й покосив гарно цього літа.

— Бігме, бадічко, цілий згарець вам скошу, — кажу я, а самий такий утішний, гей би мене хто на сто коней посадив був.

— Ну, ну! — каже брат, — мемо видіти. А тепер іди, та розсідлай онде вороного, що аж по копита в землю вбився, а все через тебе, господарю, бо ти не міг його розсідлати, нім був за горілкою, — де би?!

— Ей, та бо ви, бадічко, все лиш сварите та сварите; а мені ніхто б і пальцем крови не дорізався.

Усі у сміх. А я й кажу:

— Не журіться, бадічко, про тото, що ваш вороний трошки собі попостояв, за то він собі від сегодне за дві неділі й на весіллі погуляє та медку випе.

— Може, й пива? — накинув Василь.

— Пива? — кажу я,— хто ж бояри пивом частує?

— Не знаю, — утяв Василь, та й вийшов десь надвір, а я знов пішов коня розсідлувати.

Як там того вечера в нас далі діялося, не маю що розказувати, бо самі, здорові, знаєте, як на запросинах діється: пють, гуляють, говорять, жартують, фіглі роблять — що більше й робили б?

Лиш Василь не гуляв, бо сидів собі смутний та невеселий кінці стола.

А сестричка собі також не гуляла; бо лежала в пасіці та тужила.

Але я собі байдуже: мені лиш мої ножі та ретязи в голові. Гай, гай, милий Боже!

VI.

В кого нема у весну роботи? Хіба, кажім, у того, що не хоче робити. Правда, що в нас у горах на весні нема вже тільки кутання, як у поляниць, чи як то в нас кажуть, гречкосіїв, але робота все-таки є, ба плоти закладати, ба пересипати, ба одно, ба друге. От так і зійшли нам дві неділі до весілля, як пальцем махнув.

В четвер увечір кажуть неня до нас:

— Ну, синку, колачі вам готові, та й горілка вже в ладу. Коли ж люде вас за люде мають, то підіть, а ще токма такому любому товаришеві, послужити.

— Або ви не їдете, ненько? — питає брат.

— Поїхала б, синку, — радної душі, — кажуть мама, — але гей не бізую. Ідьте ж тепер самі та веселіться, здорові, доки ще молоді; бо старість, синку, не радість. Ох, ні, ні, любчику, ні!

Я встав, ще далеко було до днини, нагодував коні, вичесав як дзеркало, що хоть голися, осідлав братові вороного, а собі рижого. Вимився, вичесався, убрався як лицар який, оперезав свої нові ретязи, засадив пістоллета та ножі за ремінь, а сам аж не можу діждати, доки сестри бадіку вберуть та налагодять, щоби боржій їхати. Так тото квапно мені діялося, а про ніщо так, як про свою Аксенію, що її в весіллі, певно, вже побачу. Лиш один тягар маю на серці: той собачий вус, як не хоче, так і хоче рости, ти б казав, наперекір.

— А готовий ти, Юрію? — питає брат із хати.

— Готовий, — кажу, та й вийшов із кліті, навіть і не замикаючи, так мені, бачите, пильно діялося тоді.

— А пороху взяв? — питає брат.

— Узав; сто набоїв. Доста буде?

— Доста, — каже брат, — але флейтухи мені не забудь, господарю, щоби не так, як онόгди.

— О, вже не забуду. — кажу, — мене, знай, ще й сегодне вязи болять, як тоді накритили.

— Гайда, гай Іди лиш та лагодь коні.

— Та коні вже відколи готові! Лиш сідати!

Підійшли ми д'нені:

— Благословіте, ненько, на дорогу та й на весілля.

— Най вас Бог благословить та й веселить, — кажуть неня, перехрестивши нас; — дивіться, синку, щоб там якої колотні не було: бо мені цеї ночі таких ягід уже снилось! А ягоди, кажуть, що то кров.

— Ет, сон мара, — каже брат, поцілувавши неню в руки, а я за ним, та й вийшли з хати. Але лишень що виїхали на гостинець, аж біжить старша сестра, та й кричить за нами:

— А ждiть же, — каже, — та же ви колачi забули взяти.

Брат на мене викрикнув:

— Уже до чого твоя голова, — каже, — служить, то, бiгме, не знаю.

Я вернувся конем, узяти бесаги з колачами, а сестра й шепче менi.

— Там найдеш, — каже, — у паперi завиту шириньку. Ту шириньку даш Василевi та й скажеш, що вiд Марiї. Але щоб iван не знав. Миркуй же!

— Гай, гай! — кажу, та й поїхав.

Як ми пригостили до iлаша, як вiн нас там красно приймав, як ми рушили в Яблоницю на старощиння, не буду вповiдати, бо багато розказувати б, а мало що слухати, а я й так уже багато дечого понаплітав, без чого могло б було ретельно обійтися. Але даруйте, панове! Ви не знаєте, як тiто мило чоловікові згадати про давнi свої гаразди, а я їх зазнав — зазнав панове, та й браття мої любi. Що я тут пишу, то я не пишу неблицi, але кавалок мого життя, мого так красного та любого трiвку, що годi його буде й до гробної дошки забути.

Нi, зелена моя Буковино, синi мої гори, холоднi мої извори! Хiба мене рука моя забула б, щоби я вас забув. Тото лиш ви мене забули серед свiта, але я вас про того не забуду...

iдучи в Яблоницю, вiдклiкав я Василя на бiк, та й кажу йому:

— Осьде прислала тобi Марiя шириньку.

Вiн лиш усмiхнувся та й заток її собi за ремiнь. »Це щось дуже дешевий дякуватi«, гадаю я собi та й вiдїхав. Доста я вiд онiгди до його серце стратив, а тепер щоб його таки й не

видів! Але його, може, й тьмяло, що в мені кипіло. От приостав трохи конем, та й кличе на мене:

— Юрію, а ходи-ко сюди, я щось маю з тобою говорити.

— Кажі! — кажу.

— Не гнівайся, брате! — зачав він мені казати, — що я дарунок від твоєї сестри не можу радніше приймати, але Бог сам видить, що серце годі навчити... Хіба от тільки: поклонися від мене Марії, та й проси її, най на мене не банує та най таки і в тугу не вдається. Вона ще молода, а коли б вона знала, як я страждаю, то й простила б мене. Красний цесь світ, братчику, красний!

А подумавши годинку, каже:

— Ти гніваєшся, брате? Нема за що. Про мене гнівайся — не гнівайся, як собі вже там любиш, але коли хочеш, щоб я мав по чому згадувати те давнє товариство, то витешеш мені красний хрест із тої самої ялиці, що в нас...

— А тобі хіба хреста?... Схаменися!

— Або я за хрест говорю? Отто ж і я наговорив! Я тобі мав щось инше казати...

— Кажі! — кажу.

— Чи Калина любить діправди мого брата?

— Отто ж бо й ти наговорив. Старість повязала, а його не любила б?

— А ти гадаєш, що нема так, що дівку силою віддають?

— І так може бути, — кажу, — чому ні? Але ти не видів, як вони в нас на храму прилипали? Ну, то вже не инак, але мусів ти бути паний.

— Твоя правда, брате! Видів я дуже добре, а я тебе ще питаю. Я знаю, що вона його любить.

— Не любить, але таки в нім топиться, — потакую я. Де я тоді розум мав, також не знаю.

— Топить, топить, — повторив мій товариш кілька разів, та й лиш на кульбаку повалився.

— Що тобі, Василю? — став я питати. — Чи тобі що не лихо?

— А чого ж би мені лихо... мені добре, дуже добре.

— Так, чого-сь так почорнів відразу?

— От не видиш, вечір; а тобі здається, що я почорнів.

А відтак знов каже:

— Ні за чим мені вже так не банно, як за моєю кресанею.

— Або з твоєю кресанею що? — питаю я. — Чи не потер лиш де когута?

У нас, знаєте носять на кресанях дорогі угорські когути, та тому я його й питав.

— Ні! — каже, а сам так красно, трошки гей крізь плач говорить.

— А покажи-ко мені твою кресаню, — слав він мені по часові казати, — най виджу, чи ми однакі голови маємо.

Я йому й подав.

— Однакі, — каже, потребувавши зо два рази, то не відказав би свою кресаню нікому, як лиш тобі!

— А ніби й я так не зробив би? — кажу.

Коли б я міг був розуміти, чого він того таке говорив! Хто був би навіть і на гадку собі на волік?

— А, чули, — став Василь на парубків покликати, що в боярах були, — чули, як ми з Юрієм помінялися?

— Як там, як? — стали гуртом питати.

— От так, — каже Василь, — що як би я борше вмер, то лишиться моя кресаня йому, а як би він, то його мені. Чули?

— Хіба, що так, — стали другі парубки смітись. — На старощиння їдуть, а за відумерщину говорять.

— Ближче д' Христу, як д' Різду, — каже Василь, та й мало що й говорив цього вечера більше. От їхав собі латир¹⁾ мене та сумував. Хіба тільки, як я хотів підїхати ід другим парубкам, щоби з ними балакати, так він мене й кличе:

— Їдь зо мною, бо мені скучно без тебе.

От так переїхали ми майже цілу дорогу.

VII.

Стали ми, нарешті, і в Яблониці. Тітка приймала нас так, дай Боже, аби всіх добрих людей так приймали! Та й було чим приймати, — стара собі була багачка на все село, а мала лиш одну доньку, та одного сина: тільки в неї й дітей.

Горілка стоїть перебоями, куди повернешся, в хаті світло на всі боки, а по дворові горять величезні смоляниці так, що аж небо почервоніло. А гостей, гостей! І в хаті, і в хоробах, і на дворі, і в сутках, навіть і на гостинці стояли деякі, що не мали де поміститися на обістю; бо кожного знаєте, кортіло подивитися яке старощиння справить стара Слижиха своїй дочці.

За столом сидить Калина зо своїми дружечками. Молодого посадили з братом та боярами коло неї, музїки грають — було щось аж шість скрипників, а два цимбалісти, усе вижницькі. Дружечки співають, а я стою з Василем серед двора перед вікнами, та тримаємо коні: він тримає коня пана молодого, а я старшого дружби (ніби братового),

¹⁾ латир = побіч мене.

бо в нас, знаєте, така вже установа, — але коні не ржуть вам, ні! Аж страшно якось слухати; але не конче їх було й чути, бо парубки, що були в старощинні, не гримають вам із пістоллет, ні! Одні з хати крізь вікна, а ми з нов відси з надвірря, аж гори відзиваються, таке гримаємо! А музика в хаті не тужить, ні — аж мороз іде тілом; а Василь позирає лиш крізь вікно на Калину, та ані словечка, аби вам до кого заговорив, а сам то почервоніє, то побіліє, то аж почорніє.

Прийшли й пан-отець, сиві, як молоко, а борода понижше пояса.

— Веселитесь, діточки? — питають, ідучи попри нас, — веселите?

— Благословіть, отче! — каже Василь, знявши кучму (бо в нас, знаєте, ходять молодий і дружби в кучмах, не в кресаках) — а сам так і сплакав.

— А чого ж бо ти, серце? — стали пан-отець голубити і, нарешті, додали жартом: — З веселими веселися, не журися! Господь наш Ісус Христос сам так робив, так і ви, діточки: веселіться, доки ще весело! Господь Бог не дурно дав і весну, і молодість, і втіху, і скрипки, і пістоллета, нарешті: все то Бог дав людям, не хто.

— Правда, пан-отче, що Бог, — утяв Василь, а сам так і повеселів. — Він дав чоловікові для його заходу і веселість, і скрипку, і пістолля, лиш аби знав він, коли чим орудувати.

Може б пан-отець були дечого май сказали, бо вони дуже любили з парубками бесідувати, та їх правди божої вчити, але ніяк було, бо повибігали всі з хати, вхопили пан-отця нашого любого на руки та понесли за стіл, — такий це пан-отець у нас були. Тут приймилися зараз за діло, помолилися Богу, прочитали, що вже там треба було,

заручили молодих та й не цуралися з ними повед-
черяти: такі це в нас пан-отчик не горделиві були;
не так, як тоті нові пан-отці, що лишень що зо
семинарії повилазять, а тут уже й Бога не хочять
знати, не так, аби вони з нами, простими мужи-
ками жили.

Гості вечеряють, музики пригравують, дру-
жечки приспівують, стара Слижиха не памятає
з радіш, що вже робити, ми надворі в-одно й одно
так і гримаємо з пістоллет, що аж шиби в вікнах
на дрібні кавалочки потріскали, так і дзвонять,
сиплючись по камінню, а Василь каже до мене:

— Тепер же, братчику мій сердешний, бу-
дуть зараз молодих виводити надвір гуляти. Ско-
ро вийдуть, стрільмо ж два набойі нараз, нехай
буде братчикові мому да на славу!

— Та чого ж бо ти плачеш, Василю, вже цьо-
го вечера другий раз?

— З радіш, Юрійку! Ти не знаєш, як я свого
брата кохаю.

— Та того плакати? Але говори я, та не ла-
дуй! А тут староста, чути, вже і просить ізза
стола.

Ладує Василь, ладую й я, як мали бесіду, але
Василь, бачу, инак собі тоді ладував. От, слухайте,
лиш. Ступає молодий через поріг, а тут їм таку
вже дорогу підкладами й устелили... Грим раз
і другий!! Ілаш лиш повалився Калині в ноги, а
Василь — мені: ні пари з уст, а кров так коси-
цями і грає! Геть мені мою равтухову сорочку
оббризкала.

Молода зомліла. Брат імив Ілаша на руки, та
лиш ударився у стіну головою, а я знов пустив
боржій коня, та до Василя. Ні рушиться: куля
пішла право крізь серце.

Я витяг йому боржій хустку зза ременя, що йому сестра передала, та й заткав боржій рану. Чи віщувала, варе, моя сестричка, як цю шириньку копиками угорськими та ліліточками дорогими вишивала, до чого вона придасться? Не знаю. Я її раз питався, але вона мовчала та — вяла. Як та квіточка без сонічка вяла, любка моя, душечка моя, аж доки не зов'яла.

Калину понесли більше вмерлу, як живу у кліть. Дівки повтікали, куди котра, пан-отець розважали тітку, кілька могли, а парубки зробили ноші з зеленої смерічини, зложили на ній обох братів та понесли в Довгополе.

Брат мій ішов цілу дорогу при ношах, а самий такий блідий, аж чорний. Я знов вів за ними коні, пана молодого та братового, бо моїм та Василевим побігли два парубки наперед давати знати. Файну потіху принесуть старій-старесенькій Хорошованисі! Лише двох їх мала, як дві оці в голові. Налагодила посаг, та тепер най лагодить на лаві.

Не рано вже було, як ми стали в Довгополі. Ждав нас уже весь рід Ілашів, і мале, і велике, ба таки ціле Довгополе злягло, скоро почули що сталося. А не плачів там, ні, не голосіння, ні! Хіба каміння не плакало, а решта всі.

Нарядив я з братом обох на лаві, головами до купи.

— Отто я тебе оженив, братчику мій, соколе мій! — аж крикнув брат, а сам як заплаче, як упаде на Ілаша, як його обійме, як стане цілувати! А він, сердешний, лежить собі, фудульний, як було, зні ворухнеться.

І я заплакав. Або, може, не плакати, мавши одним-одного щирого товариша, та й того скла-

сти на лаві?! Не смійтеся, пани мої; наші прості груди жаль дотикає, як ваші — панські. Ми серце ще не запечатали в калитці, ані віддали до шпаркаси: як у його є, та і говоримо. Коли це не доладу, то красно дуже вас прошу, не гнівайтесь.

На другий день приїхали комісари пороти. Господи, як кинеться стара мати!

— А неволя ж би вас утяла та вкрила, солоне та тяжка Чи тото я вам під ніж синів своїх годувала? Вон із хати, біси, або в вас сокирою загачу, як у псів, та й сама страчуся!

І на це як заридає, як припаде до своїх синів, як стане цілувати! Господи милий, Господи праведний! Відки тото в матері тільки сліз тих береться та тільки любі, та тільки жалю?!

Німці пошкваркотіли, почічіркали, та й потеклися.

— Течіться, як та вода по камінню течеться! — клене стара: — а над моїми синами не діждете збиткуватися.

Це діялося в суботу. А в неділеньку зранку й поховали: Ілаша коло церкви, а мої Василька за цвинтаром у куті. Щоб вже стара напросилася та намолилася пан-отця, аби й його з братом укупі ховали — не помогало.

— Най ваш син,, — кажуть пан-отець, — уже на цім світі покуту приймає; може Господь його за тото на тім світі простить.

А знай, що Господь милосерний простив; бо така вже вам красна та ясна днинка була, як їх ховали! Тото лиш люде лихі, а Господь милосерний добрий: він нам усім батько, погрозиться, а відтак і обернеться, і вже добрий.

Цілий тиждень стара Хороцованиха нас не пускала від себе,

— Най, — каже, — мені видиться, що мої сини при мені. — А сама як заголосить, як ударить сивую головою у стіну, то стіни аж заплачуть!

Але третьої неділі треба було нам конче їхати домів, бо неня вже щось три опади¹⁾ переказували. От попрощалися та й поїхали, обдаровані всею зброєю товаришів наших нещасливих. Брат дістав із Ілаша, а я з Василя все-все, що до цятки; та не до того на було! На саму Пречисту Божу поховали сестричку, а з нею й шириньку, тоту криваву, що я нею Василеві груди зати́кав. Не хотів я їй дати, але, як стала покойна просити:

— Братчику мій, любий мій! Та же я тобі вже не довго буду на цім світку доїдати, — дай мені тоту шириньку, дай, дай!

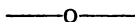
От і дав. Носила вона її на серденьку, аж до гробу взяла.

— Братчику! — каже вона мені на саму Пречисту раненько, — здойми-ко мене на твої ручки, але так здойми, як ти мого Васильчика здоймав.

От і здоймив, та — поклав уже мертву.

— Сестричко, сестриченько моя єдина! — сплакав я; — чи ж тобі не жаль твого братчика от-так сиротою на цьому світу лишати?...

Нічого не відповіла, усміхалася. Знай, побачила вже свого Васильчика...

¹⁾ три опади = трьома наворотами.

-9. 1. 1962

